

**СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ
ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

УДК 37.378:37.032

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.301642>

Світлана Архипова, доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціального забезпечення
Черкаського технологічного університету

Наталія Тимошенко, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри філософії
Національного технічного університету України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського",
керівник навчального центру МБФ "Єврейський Хесед "Бней Азріель"

**СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ
ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

У статті розглянуто окремі стратегії підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до ефективної професійної комунікації в імовірних конфліктних ситуаціях; проаналізовано методи, що використовуються у соціальній роботі для врегулювання конфліктів. Особливу увагу у статті приділено характеристиці основних етапів підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до попередження конфліктних ситуацій та ефективного управління конфліктами.

Ключові слова: підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери; вимоги до фахівців соціономічної сфери; конфлікт; конфліктна ситуація; стратегії попередження та подолання конфліктів.

Лім. 12.

Svitlana Arkhylova, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Social Security Department of
Cherkasy State Technological University
Nataliia Tymoshenko, Ph.D. (Pedagogy),
Senior Lecturer of the Philosophy Department,
National Technical University of Ukraine
"Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Head of the educational center ICF "Bnei Azriel Jewish Hesed"

**STRATEGIES FOR TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC SPHERE
TO RESOLVE AND PREVENT CONFLICTS
IN PROFESSIONAL ACTIVITIES**

In the context of the rapid transformation of modern society, the system of professional training of socio-economic specialists is forced to respond quickly and effectively to the challenges of today. Special attention should be paid to training future specialists in this area to resolve and prevent conflict situations.

The purpose of the article is to substantiate the main strategies for training future socio-economic specialists to resolve and prevent conflicts in their professional activities.

Developing the ability of future socio-economic professionals to effectively communicate and interact with clients, colleagues, agencies and other stakeholders will have a positive impact on achieving positive results in their future professional activities. Thus, the development of strategies for training future socio-economic professionals to resolve, prevent and manage conflicts will help create a stable and harmonious professional environment.

Strategies for training future socio-economic specialists to resolve and prevent conflicts were implemented through the appropriate selection of educational content and educational technologies, forms and types of practical activities of students; approaches to self-development and self-realization of students, their rational synthesis into a single set of pedagogical influences, which ensured the formation of the ability to effectively communicate and interact with clients, resolve and prevent conflicts in future professional activities.

To achieve this goal, a set of methods was used: analysis, comparison and systematization of the views of scientists on the research problem; analysis of practical experience; analysis of educational programs; pedagogical observation, questionnaires, testing, conversation, statistical methods.

Based on the analysis of the scientific work of scientists and based on the realities and experience of training specialists in the socio-economic sphere, the article presents a purposeful, systematic, phased (motivational, substantive, practical, generalized) process of training future specialists in the socio-economic sphere aimed at preventing conflict situations and effective conflict management.

Keywords: training of future socio-economic specialists; requirements for socio-economic specialists; conflict; conflict situation; strategies for conflict prevention and overcoming.

СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується: появою нових соціально-економічних, соціально-політичних та соціокультурних проблем; різноманітними перетвореннями і нестабільністю; загостренням потреб соціально незахищених категорій населення, суперечностями і конфліктами. Відповідно, зростає роль фахівців соціономічної сфери, основний зміст професійної діяльності яких полягає у контактуванні з людьми та наданні їм кваліфікованої соціально-психологічної допомоги у врегулюванні та подоланні конфліктних ситуацій. А це потребує якісної підготовки майбутніх фахівців цієї сфери до виконання таких завдань.

Аналіз останніх досліджень з питань підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів доводить їх багатоаспектність: система підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до подолання конфліктів у професійній діяльності (С. Калаур); концептуальні засади емоційного інтелекту як важливого чинника професійного становлення фахівців соціономічних професій (Ю. Бреус, В. Зарицька, І. Матійків); професійна підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери (Л. Долинська, В. Панок, Н. Пов'якель, Н. Чепелева та ін.); освітнє середовище як засіб набуття фахівцями різноманітних компетентностей (І. Захарова, Н. Морзе, В. Ясвін та ін.); формування конфліктологічної компетентності студентів як чинника їх особистісного розвитку (Л. Котлова); конфліктологічна культура майбутнього фахівця соціономічної сфери (Т. Браніцька); уміння конструктивного врегулювання конфліктів (М. Медвідь, С. Кондратюк та ін.); комунікативна компетентність соціального працівника (Ю. Підвальна); методичні аспекти навчання майбутніх фахівців соціального захисту професійної комунікації у конфліктних ситуаціях (Л. Руденко, Л. Боровик).

Мета статті – незважаючи на наявні дослідження, вважаємо за доцільне обґрунтування основних стратегій підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Стрімка трансформація сучасного суспільства призвела до зміни уявлень про роль фахівців соціономічної сфери. Розвиток глобальних ринків, зростання конкуренції, швидкі технологічні зміни і соціальні трансформації створюють нові виклики для спеціалістів у цій галузі. Одним із таких є уміння ефективного врегулювання та попередження конфліктів, що виникають у різних сферах сучасного життя. Управління конфліктами є ключовою компетенцією для успішної професійної діяльності в соціономічній сфері. Вміння долати конфлікти кон-

структивно та попереджувати їх виникнення сприяє підвищенню ефективності роботи, забезпечує стабільність у професійному оточенні. Відповідно, актуалізується і набуває соціально-педагогічного значення розробка ефективних стратегій підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів у професійній діяльності.

До соціономічної сфери належать професії (психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників, фахівців із соціального забезпечення та ін.), що передбачають роботу з людьми для надання того чи того виду допомоги, соціальної підтримки, гармонізації міжособистісних стосунків у конфліктних ситуаціях, аналіз і прогнозування соціальних взаємодій [2; 12].

Предметом праці фахівців соціономічних професій є міжособистісні стосунки соціального характеру взаємодії, які дають змогу розв'язувати соціальні і міжособистісні проблеми клієнтів. Цілком поділяємо точку зору О. Пришляк, що "типovими представниками соціономічних професій є фахівці, які володіють і усвідомлено застосовують спеціальні знання, уміння й навички реалізації "допоміжних технологій", що передбачають підтримку у складних життєвих обставинах і застосовуються з метою наснаження, активізації внутрішнього потенціалу, передавання інформаційних, матеріальних та інших ресурсів, необхідних для подолання кризових і проблемних ситуацій, та створення оптимальних умов життєдіяльності, забезпечення і реалізації людини" [6, 24–25].

Відповідно до Закону України "Про соціальні послуги" [3], фахівець – представник групи соціономічних професій, є надавачем соціальних послуг, тобто дій, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб / сімей, які в них перебувають.

Отже, діяльність фахівців соціономічної сфери є багатоаспектною й поліфункціональною, спрямованою на розв'язання широкого спектру соціальних, змістових, процесуальних, особистісних завдань.

Становлення представників соціономічних професій як кваліфікованих фахівців – процес тривалий. Його початком є етап здобуття професійних знань, формування особистості.

Для з'ясування рівня знань майбутніх фахівців соціономічних професій щодо взаємодії між людьми або групами в суспільстві; характеристик конфлікту як соціального явища; правил конструктивного спілкування з клієнтами; підходів, що використовуються для ефективного управління конфліктами та побудови конструктивних відносин; стратегій для роботи зі складними клієнтами, було проведено опитування

СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

студентів та спостереження за їх поведінкою під час практичних занять та виробничих практик.

За результатами спостережень та проведених опитувань серед студентів старших курсів спеціальності “Соціальна робота” та “Соціальне забезпечення” було встановлено, що більшість із них (59,7 %) мають не досить виразні уявлення про конфліктні ситуації, шляхи їх попередження та подолання. Значна частина респондентів (71,3 %) переконані у необхідності оволодіння вміннями і навичками врегулювання та попередження конфліктів для успішної реалізації майбутньої професійної діяльності.

Також було встановлено, що 41,9 % досліджуваних мають середній рівень комунікативної компетентності, яка проявляється у здатності людини встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми й володінні необхідними знаннями, вміннями та навичками ефективного спілкування, що означає розуміти та бути зрозумілим для співрозмовника [5], а також у терпимості до точки зору опонента [4]. Але вони ще потребують і відповідних теоретичних знань та практичних навичок ефективного спілкування і взаємодії з клієнтами, колегами, агенціями, іншими зацікавленими сторонами з метою досягнення позитивних результатів у роботі [11].

Теоретичний аналіз та дані отримані у ході дослідження дав підставу констатувати, що підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів у професійній діяльності – це цілеспрямований, системний, поетапний (мотиваційний, змістовий, практичний, узагальнювальний) процес. Його метою є створення певних умов (розроблення й упровадження спецкурсу “Технології вирішення та попередження конфліктів у професійній діяльності” у навчальний процес; формування вмінь і навичок комунікативної взаємодії з різними категоріями клієнтів завдяки залученню студентів до тренінгів з попередження конфліктних ситуацій; орієнтація на саморозвиток майбутніх фахівців) для формування готовності до роботи зі “складними” клієнтами щодо подолання конфліктів та управління ними. Центральна ланка професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів – усвідомлення майбутніми фахівцями необхідності відповідної підготовки для забезпечення максимальної результативності виконання професійних обов’язків завдяки побудові успішної комунікації [12; 11; 10; 8; 1; 9; 7].

Загальна стратегія підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів включала кілька етапів.

Мотиваційний етап передбачав знайомство студентів з майбутньою професією; розкриття

актуальних проблем соціально-педагогічної діяльності в сучасних умовах; формування гуманістично орієнтованого професійного світогляду; формування мотиваційно-ціннісного ставлення до врегулювання конфліктів у соціальній роботі та управління ними як можливого напрямку майбутньої роботи; розвиток соціально орієнтованого професійного мислення; орієнтацію студентів на саморозвиток і самореалізацію.

Змістовий етап був спрямований на: оволодіння теоретичними основами щодо основних технологій врегулювання конфліктів у соціальній роботі; вивчення сучасного соціуму, методів та технологій роботи з різними соціальними групами населення; накопичення досвіду щодо аналізу різних соціальних ситуацій та встановлення причинно-наслідкових зв’язків між соціальними подіями та явищами; ознайомлення з основними підходами ефективного управління конфліктами і побудови конструктивних відносин; розвиток комунікативної та конфліктологічної компетентності; оволодіння стратегіями розробки перспективних та поточних планів, програм проведення заходів, прийняття ефективних рішень у складних ситуаціях; залучення студентів у процес навчання шляхом врегулювання реальних або умовних ситуацій з використанням кейс-технологій (метод ситуаційного аналізу; метод інциденту; метод розбору ділової кореспонденції; ігрове проектування; метод ситуаційно-рольових ігор; метод дискусії) для врегулювання та попередження конфліктів; орієнтацію студентів на самостійну творчу діяльність, генерування нових ідей (креативність).

Практичний етап передбачав участь студентів у “Тренінгу з попередження конфліктних ситуацій” та практичні вправи й симуляції, з метою розвитку навичок медіації, комунікації та співпраці; оволодіння навичками аргументації, переконання, критики, досягнення угод та рішень, прийняття компромісів, оцінювання і пропозицій; оптимізації поведінки майбутніх фахівців соціономічної сфери у конфліктах та оволодіння конструктивними стратегіями попередження в подолання різних конфліктних ситуацій; надання інформації щодо конфліктів, їх причин, формування практичних навичок врегулювання та попередження конфліктних ситуацій.

Узагальнювальний етап був спрямований на усвідомлення майбутніми фахівцями соціономічної сфери цілісного уявлення про доцільність, можливості й особливості професійної діяльності.

У процесі дослідження було доведено, що стратегія підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів не обмежується лише розв’язанням навчальних завдань, а й розглядаються у широкому

СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

контексті цілей і проблем життєдіяльності, оскільки передбачають вихід особистості зі складних життєвих ситуацій, оволодіння новими навичками соціальної поведінки, які дають їй змогу успішно виконувати соціальні функції [11; 1; 7; 2].

Перед майбутніми фахівцями соціономічної сфери постійно стоять завдання пристосуватися до умов, що швидко змінюються. Глобалізація, зростання конкуренції та різноманітність культурних контекстів завжди створюватимуть підвищену ймовірність виникнення конфліктів у професійному оточенні. Отже, успішне врегулювання та попередження конфліктів майбутніми фахівцями можливе за умови усвідомлення ними інформаційного запиту, добровільного та творчого включення в освітній процес, критичності мислення й активної соціально-педагогічної діяльності, а також ефективності процесу навчання у закладах формальної, неформальної, інформальної освіти.

Стратегії підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів були реалізовані через доцільний відбір змісту освіти й освітніх технологій, форм і видів практичної діяльності студентів; підходів до їх саморозвитку й самореалізації, їх раціонального синтезу в єдиний комплекс педагогічних впливів, що забезпечило формування здатності в майбутній професійній діяльності ефективно спілкуватися та взаємодіяти з клієнтами, вирішувати і попереджувати конфлікти.

Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів реалізована за допомогою навчально-методичного забезпечення, найбільш важливими складниками якого є авторські навчальні й навчально-методичні посібники Н. Тимошенко: “Вступ до спеціальності: соціальна робота”, “Технології вирішення та попередження конфліктів в соціальній роботі”, “Догляд за людьми похилого віку, які живуть з деменцією”, “Спілкування з людьми похилого віку: методичні матеріали до тренінгу”, “Професійне самовдосконалення соціального педагога” і С. Архипової: “Основи акмеології”, “Соціальна андрагогіка”, “Методи та технології роботи соціального педагога”, “Основи соціально-педагогічних досліджень”, “Соціальна педагогіка”, “Тренінг самопізнання”, а також навчальні програми курсів, програми виробничих практик, навчально-методичні матеріали, методичні рекомендації.

Реалізація стратегій підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження конфліктів дала змогу розробити на її основі нові підходи, удосконалити програми навчальних курсів і практик, створити додаткові умови й можливості для самореалізації студента, розробити засоби педагогічного управ-

ління професійним становленням майбутнього фахівця.

Висновки. Основний зміст професійної діяльності фахівців соціономічної сфери складають міжособистісні взаємини з різними індивідами та групами, покликани забезпечити взаєморозуміння між людьми чи здійснити посередництво у врегулюванні конфліктів і забезпеченні мирного співіснування. Вироблення у майбутніх фахівців соціономічної сфери здатностей ефективно спілкуватися та взаємодіяти з клієнтами, колегами, агенціями й іншими зацікавленими сторонами позитивно вплине на результати майбутньої професійної діяльності.

Отже, розвиток стратегій підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до врегулювання та попередження та управління ними сприятиме створенню стабільного і гармонійного професійного середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у формуванні позитивної мотивації майбутніх фахівців соціономічної сфери до активної соціально-педагогічної діяльності, ґрунтовного оволодіння конфліктологічними знаннями і вміннями як важливими складовими їх професійної компетентності; аналізі ролі окремих навчальних дисциплін та міжпредметних зв'язків у формуванні комунікативної і конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архипова С.П. Теоретико-методичні основи освіти соціально незахищених категорій дорослих : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04, 13.00.05 / Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2017. 40 с.
2. Гвоздів С.В. Підготовка майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до безпеки життя і професійної діяльності як соціально-педагогічна проблема. *Педагогіка безпеки*. 2016. № 1(1). С. 40–47.
3. Закон України “Про соціальні послуги”. Із змінами і доповненнями, внесеними, від 14 квітня 2022 року № 2193-IX, від 1 грудня 2022 року № 2801-IX. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t211875?ed=2021_1_16&an=253
4. Мухіна Л.М. Психологічні особливості розвитку конфліктологічної компетентності майбутніх учителів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2017. № 1(2). С. 92–96.
5. Підвальна Ю.В. Особливості комунікативної компетентності соціального працівника як необхідна умова його професійної діяльності. *The scientific heritage*. 2022. No. 83. URL: <file://osoblivosti-komunikativnoyi-kompetentnosti-sotsialnogo-pratsivnika-yak-neobhidna-umo-va-yogoprofesiynoyi-diyalnosti.pdf>
6. Пришляк О.Ю. Теорія і методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2021. 560 с.
7. Рабецька Н.Л. Експериментальна методика формування комунікативної компетентності майбутні фахівців

СТРАТЕГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

соціономічної сфери у професійній підготовці. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. Серія : Педагогіка*. Одеса : ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2018. № 1 (120). С. 119–124.

8. Романова Н.Ф., Тимошенко Н.Є. Спілкування з людьми похилого віку : методичні матеріали до тренінгу / заг. ред. Н.Є. Тимошенко. Київ, 2018. 152 с.

9. Руденко Л.А. Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до спілкування в конфліктних ситуаціях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2019. № 1. С. 26–37.

10. Теоретико-методичні та організаційно-технологічні аспекти підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів : монографія / С.П. Архипова, Н.В. Байдюк, Т.Є. Гриценко, Т.М. Демиденко та ін.; за заг. ред. С.П. Архипової. Черкаси : ФОП Гордієнко С.І. 2013. 474 с.

11. Тимошенко Н.Є. Технології вирішення та попередження конфліктів в соціальній роботі : навч.-метод. посіб. Київ : ЗНЦ, 2024. 180 с.

12. Файрмен О.О. До питання про вимоги до майбутніх фахівців соціономічної сфери. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія “Педагогіка і психологія”*. Педагогічні науки. 2021. № 2 (22), С. 293–298.

REFERENCES

1. Arkhypova, S.P. (2017). Teoretyko-metodychni osnovy osvity sotsialno nezakhyshchennykh katehoriy doroslykh [Theoretical and methodological bases of education of socially unprotected categories of adults]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Cherkasy National University named after B. Khmelnytsky. Cherkasy, 40 p. [in Ukrainian].

2. Hvozdiy, S.V. (2016). Pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnosti do bezpeky zhyttia i profesiinoy diialnosti yak sotsialno-pedahohichna problema [Preparation of future specialists in socio-economic specialties for the safety of life and professional activity as a socio-pedagogical problem]. *Pedagogy of safety*. No. 1 (1). С. 40–47. [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy “Pro sotsialni posluhy”. Iz zminamy i dopovnenniamy, vneseny, vid 14 kvitnia 2022 roku № 2193-IX, vid 1 hrudnia 2022 roku № 2801-IX [The Law of Ukraine “On Social Services”, as amended on April 14, 2022, No. 2193-IX, December 1, 2022, No. 2801-IX]. Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t211875?ed=2021_11_16&an=253 [in Ukrainian].

4. Mukhina, L.M. (2017). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku konfliktolohichnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv [Psychological features of the development of conflict competence of future teachers]. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological Sciences*. No. 1 (2). pp. 92–96. [in Ukrainian].

5. Pidvalna, Y.V. (2022). Osoblyvosti komunikatyvnoi kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka yak neobkhdna

umova yoho profesiinoy diialnosti [Features of the communicative competence of a social worker as a prerequisite for his professional activity]. The scientific heritage No. 83. Available at: <file://osoblivosti-komunikativnoyi-kompetentnosti-sotsialnoho-pratsivnyka-yak-neobkhdna-umova-yogo-profesiynoyi-diyalnosti.pdf>. [in Ukrainian].

6. Pryshliak, O. (2021). [Theory and methods of forming intercultural competence of future specialists in socio-economic professions]. *Doctor's thesis*. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, 560 p. [in Ukrainian].

7. Rabetska, N.L. (2018). Eksperymentalna metodyka formuvannya komunikatyvnoi kompetentnosti maibutni fakhivtsiv sotsionomichnoy sfery u profesiinii pidhotovtsi [Experimental methodology of forming communicative competence of future specialists in socio-economic sphere in professional training]. *Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Series: Pedagogy*. Odesa: Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University, No. 1 (120). pp. 119–124. [in Ukrainian].

8. Romanova, N.F. & Tymoshenko, N.E. (Ed.). (2018). Spilkuvannya z liudmy pokhyloho viku: metodychni materialy do treninhu [Communication with the elderly: methodological materials for training]. Kyiv, 152 p. [in Ukrainian].

9. Rudenko, L.A. (2019). Pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv sotsionomichnoy sfery do spilkuvannya v konfliktnykh sytuatsiakh [Preparation of future specialists in the socio-economic sphere for communication in conflict situations]. *Pedagogy and psychology of vocational education*. No. 1. pp. 26–37. [in Ukrainian].

10. Teoretyko-metodychni ta orhanizatsiino-tekhnologichni aspekty pidhotovky sotsialnykh pedahohiv i sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z riznymi katehoriiamy kliientiv: monohrafiia [Theoretical, methodological, organizational and technological aspects of training of social pedagogues and social workers to work with different categories of clients: monograph]. S.P. Arkhypova, N.V. Baidyuk, T.E. Hrytsenko, T.M. Demydenko and others; under the general editorship of S.P. Arkhypova. Cherkasy, 2013. 474 p. [in Ukrainian].

11. Tymoshenko, N.E. (2024). Tekhnolohii vyrishennia ta poperedzhennia konfliktiv v sotsialnii roboti: navch.-metod. posib. [Technologies of conflict resolution and prevention in social work: a study guide]. Kyiv, 180 p. [in Ukrainian].

12. Fireman, O.O. (2021). To the question of requirements for future specialists in the socio-economic sphere. *Bulletin of the Alfred Nobel University. Series “Pedagogy and Psychology”*. *Pedagogical sciences*. No. 2 (22), pp. 293–298. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.03.2024

